

RESSENYES

BASSO, Alberto (dicembre 2006).

I Mozart in Italia. Cronistoria dei viaggi, documenti, lettere.

Dizionario dei luoghi e delle persone.

Roma: Fondazione Accademia Nazionale di Santa Cecilia; Marchesi Grafiche Editoriali S.p.A. 708 p.

La capacitat de treball del professor Alberto Basso, director de l'Istituto per i Beni Musicali in Piemonte, ha tornat a palesar-se amb la publicació d'aquest impressionant volum de 708 pàgines, dedicat a l'estudi de la presència dels Mozart a Itàlia, des de 1769 a 1773, tant important per a l'educació de Wolfgang Amadeus i tant aclaridor del paper preponderant de la música italiana coetània en el context de les nacions europees. Cadascun dels viatges és descrit a la vista de la rica documentació servada, i amb expressió de les obres musicals interpretades, com també dels llocs, de les persones i dels mitjans de transport i de residència emprats.

PARTE I

La complexa organització d'aquesta publicació ingent està ordenada per seccions, que s'inicien amb una *Introduzione*, en què són analitzats tots els punts de vista relacionats amb els viatges (p. 3-37); la bibliografia sobre el tema *Il viaggio in Italia*, amb citacions d'impresos des de 1620 a 2006 (p. 39-44), i sobre *I viaggi dei Mozart*, que comprèn publicacions espe-

cífiques datades entre 1920 i 2006 (p. 44-50); *Iconografia de la família Mozart*, amb 6 fotografies en color, d'olis pintats sobre tela, i datats entre 1765 i 1778-1781 (p. 51-56).

Fora de paginació, ens mostra la genealogia de la família Mozart a través de tretze generacions, iniciades per Andris Motzhart il Vecchio (¿ Heimberg bei Aretsried, núm. 1484/1485), i finides amb Franz Xaver Wolfgang (1791-1844), fill de Wolfgang Amadeus Mozart i Constanze Weber.

Li segueixen els apèndixs, el primer dels quals, que constitueix el fonament essencial de la publicació, duu el títol de *Cronistoria dei viaggi in Italia*, que comprèn els tres viatges fets a Itàlia entre 1769-1773 (p. 57-99), i que segueix l'itinerari següent: el primer viatge s'inicià el 13 de desembre de 1769 i finí el 28 de març de 1771; el seu itinerari comença i fineix a Salzburg, passant per Innsbruck, Steinach, Bolzano, Egna, Rovereto (on, el dia de Nadal, foren hostes del baró Nicolò Cristani di Rallo, i Wolfgang realitzà el seu primer concert), Verona, Mantova (on el 16 de gener de 1770, «... in

occasione della venuta del espertissimo giovanetto Sign. Amadeo Mozart», s'organitza una «Accademia pubblica filarmonica» amb 9 obres de Mozart, algunes improvisades al moment, i interpretades al clavicèmbal, al violí i fins i tot amb el cant d'una ària improvisada¹. Seguiren per Bozzolo, Cremona, Milano (on, entre les importants visites fetes i els nombrosos concerts d'obra pròpia, el comte Firmian li encarrega la composició de l'òpera *Mitridate, Re di Ponto* per a la inauguració de la temporada del Regio Ducal Teatro². El viatge continuà per Lodi, Parma, Bologna (on tingueren lloc, el 25 i el 26 de març de 1770, les conegudes i importants visites al p. Giovanni Battista Martini; i la tarda del 26, una *Accademia di musica* al Palazzo Pallavicini, amb assistència de prop de 150 destacades personalitats de l'*alta nobilità*)³. L'itinerari continua per Florència, Siena i Viterbo, fins a arribar a Roma l'11 d'abril (Dimecres Sant), on segueixen, a la basílica de Sant Pere i a la Capella Sixtina, les cerimònies litúrgiques del *Triduum Sacrum*, presidides pel papa Climent XIV, i Wolfgang escolta el *Misereere* de Gregorio Allegri, del qual en fa una transcripció de memòria. Esdevé important la publicació de les vint cartes de recomanació reunides per Leopold Mozart, i escrites per destacadíssimes personalitats de la cultura i de la política italiana⁴; tanmateix, els contactes directes amb els nombrosos representants de l'àmbit religiós, social i polític del Vaticà, des de mitjan abril fins al 7 de maig de 1770, culminen amb la nominació de Wolfgang Amadeus, per part del papa Climent XIV, com a *Cavaliere dello speron d'oro*, el 4 de juliol del mateix any. El breu pontifici des-

taca la seva habilitat en la interpretació al clavicèmbal:

[...] supplicationibus tuo nomine, nobis super hoc humiliter porrecti inclinati, te quem in suavissimo Cymbali Sonitu a prima adolescentia tua excellentem esse intelleximus...⁵.

Tres dies després, els Mozart foren rebuts pel papa a l'audiència celebrada al palau de Santa Maria la Maggiore. Sortint de Roma el 10 del mateix mes i any, segueixen camí vers Bologna, passant per Spoleto, Foligno, Loreto i Imola. Arribats a Bologna, el 27 de juliol Wolfgang rep el llibret de *Mitridate, re di Ponto*, de mans del seu autor, el torinès Vittorio Amedeo Cigna Santi⁶. El 30 d'agost assisteixen al concert de l'església de San Giovanni in Monte, on es trobaren amb Charles Burney, conegut dels Mozart des de 1766; Burney escriu sobre Wolfgang:

[...] C'era molta gente, tra cui il Dr. Gentili, e tra gli altri dovevo incontrare nientemeno che il celebre piccolo tedesco Mozart, che nel 1766 a Londra aveva stupito tutti gli ascoltatori col suo precoce talento musicale. Ebbi una lunga conversazione con suo padre, seppi che la famiglia era ospitata nel palazzo del principe Pallavicini. Il ragazzo è molto cresciuto; ma è pur sempre un ragazzo, è stato a Roma e a Napoli, dove ha riscosso grande ammirazione. A Roma è stato insignito dal Papa dell'Ordine dello Speron d'oro, l'unica onorificenza civile o militare concessa da Sua Santità. Egli ha stupito, dovunque, i musicisti italiani. Ha ora dodici anni e gli è stato affidato l'incarico di comporre un'opera per il teatro di

1. BASSO, A. *Op. cit.*, p. 62, col. b.

2. *Id.*, *Ibid.*, p. 65, col. b.

3. *Id.*, *Ibid.*, p. 67-68. A. Basso ofereix una quantiosa aportació documental sobre l'avaluació de les qualitats de Wolfgang Amadeus a les p. 67-69.

4. *Id.*, *Ibid.*, p. 72-74.

5. *Id.*, *Ibid.*, p. 78. El text del Breu pontifici està publicat íntegrament.

6. *Id.*, *Ibid.*, p. 79. A. Basso adverteix que aquest llibret fou emprat per Quirino Gasparini el 31 de gener de 1767, al Teatro Regio de Torino.

Milano in occasione del matrimonio della Principessa di Modena con uno degli archiduchi d'Austria. Tre opere dovranno essere composte per questa occasione; ancora no so chi sianno i suoi concorrenti, ma sarei curioso di sapere come riuscirà questo ragazzo eccezionale a musicare un libretto scritto in una lingua che non è la sua. Ma non c'è nulla che non ci si possa attendere dalla sua straordinaria prontezza e dal suo talento, sotto la guida di un uomo come suo padre, musicista così intelligente e valente⁷.

El 9 d'octubre Wolfgang fa l'exercici d'admissió a l'Acadèmia di S. Petronio de Bologna, consistent en l'elaboració d'un contrapunt a 4 veus sobre la melodia de l'antifona gregoriana *Querite primum regnum Dei*, la qual cosa fou duta a terme en menys d'una hora, a satisfacció dels 17 acadèmics presidits per Petronio Lanzi, i, en conseqüència, li'n fou lliurada la certificació corresponent l'endemà, 10 d'octubre⁸. Alberto Basso també hi afegeix l'attestato del p. Giambattista Martini, en què palesa la seva admiració per les composicions mozartianes elaborades en diversos estils i, alhora, per la seva habilitat demostrada en el clavicèmbal, en el violí i en el cant. En paraules de Martini, aquest noi de catorze anys:

[...] con mia singolar ammirazione l'ho ritrovato versatissimo in ognuna delle accennate qualità di musica, avendo fatta qualunque prova sopra tutto nel suono del cembalo con darli vari soggetti all'improvviso quali con tutta maestria ha condotti con qualunque condizione che richiede l'Arte⁹.

L'itinerari segueix per Mòdena, Parma, Piacenza i Lodi, i arriben a Milà el 18 d'octubre; des d'aquest dia es dedica a la preparació i als assaigs de *Mitridate, Re di Ponto*, estrenada al Regio Ducal Teatro de Milà el 26 de desembre de 1770, amb Mozart dirigint des del clave les tres primeres representacions (se'n feren 20 seguides). L'Accademia Filarmonica di Verona atorga a Wolfgang el títol de mestre de capella honorari el 5 de gener de 1771. En el prolix document emès pel secretari, Dr. Antonio Tommasi, fa constar:

[...] Il suo bel talento promette sempre più avanzamenti singolari da far arrestare tutti quelli che l'averano ad udire in progresso; poichè in età così fresca il di Lui perspicace Ingegno è pervenuto, e pervenirà in seguito a tale modo si sapere, che ora mai avanzza, e superior li più prestanti nella musica¹⁰.

La darrera etapa d'aquest primer viatge continua per Torino, on assisteixen a la primera representació d'*Annibale in Torino*, de Giovanni Paisiello, el 15 de gener de 1771. Segueixen després vers Milà, Brescia, Vincenza, Pàdua i Venècia. A aquesta ciutat foren convidats a dinar pel patriarca de Venècia, Giovanni Bragadin, el 24 de febrer. El patrici Pietro Gradenigo anota en el seu diari:

Compare in Venezia forse per la seconda volta quel portentoso fanciullo forestiero, che molto più in oggi con incredibile virtù non ha stasi, et giunto a la bella età di soli quindici anni maneggia il Cembalo con sorpresa dei primari dell'Arte e della Musica¹¹.

7. *Id., Ibid.*, p. 80-81. La citació és extreta de BURNEY, Charles.: *Viaggio musicale in Italia*, a cura d'Enrico Fubini. Torino: Edt/ Musica, 1979, p. 166-169.

8. *Id., Ibid.*, p. 82. Al document hi consta el nom i el cognom dels disset acadèmics que jutjaren la prova i li atorgaren el grau de *Maestro*.

9. *Id., Ibid.*, p. 83, col. a.

10. *Id., Ibid.*, p. 84, col. b.

11. *Id., Ibid.*, p. 87, col. a.

El 12 de març naveguen fins a Pàdua. En el convent de la basílica de Sant Antoni es retroben amb el p. Francesco Antonio Vallotti i amb el compositor Giovanni Ferrandini; tanmateix, Giuseppe Ximenes, marquès d'Aragona, encarrega a Wolfgang l'òratori *Betulia liberata* (KV 118), amb text de Metastasio¹². Segueixen per Verona, Rovereto, Bressanone i Vipiteno, on Johann Adolf Hasse escriu:

[...] Il giovane Mozart è certamente portentoso per la sua età, ed io pure lo amo infinitamente. Il padre, a quel che vedo, è egualmente malcontento da per tutto, mentre anche qui si fecero le medesime lamentazioni. Egli idolatra il suo figlio un poco troppo, e fa perciò quanto può per guastarlo; ma io ho tanta buona opinione del naturale buon senso del ragazzo, che spero, che a dispetto degl'incensi del padre no si guasterà, ma divendrà un brav'uomo¹³.

L'itinerari del primer viatge segueix per Brennero, Steinach i Innsbruck, i acaba a Salzburg, on arriben el Dijous Sant, el 28 de març de 1771.

* * *

El segon viatge, fet entre el 13 d'agost i el 15 de desembre de 1771, sortint de Salzburg, seguí un itinerari semblant al primer: St. Johann en Tirol, Innsbruck, Steinach, Bressanone, Bolzano i Rovereto; en aquesta darrera ciutat hi arribaren el 17 d'agost, data de la carta de l'empresari Michele Dall'Agata, en la qual contractava Mozart per a la composició de la «segona òpera» destinada al Teatre San Benedetto de Venècia per al carnaval de 1772. Però aquesta òpera mai no fou escrita per Mozart¹⁴. El viatge seguí vers Verona i

Brescia, per arribar a Milà, on Wolfgang rep el llibret d'*Ascanio in Alba*, amb text de Giuseppe Parini; escriu l'obertura el 30 d'agost, i enllesteix l'obra el 23 de setembre. El calendari de la producció comença el 27 de setembre, i l'estrena d'*Ascanio in Alba*, immersa en els 16 dies de festa per a la celebració del matrimoni entre l'arxiduc Ferdinando d'Àustria i Maria Beatrice Ricciarda d'Este, princesa de Mòdena, tingué lloc al Regio Ducal Teatro, el 17 d'octubre de 1771. Se'n feren 6 representacions fins a la fi de les festes. Segons el testimoni del comte Cajetan Rogendorf, entre els actes musicals destaca que es representà

[...] l'Òpera *Ruggiero & Bradamante*. Le Drame est de Metastasio, la Musique de Hasse, detto Sassone, qui toutes son bien ecrites, mais sans feu & nouveauté. Il y a eû un autre jour une Serenade, *Ascanio in Alba*, de l'Abbé Parini & du petit Mozart, ses deux se sont fait honneur¹⁵.

Durant els mesos d'octubre i de novembre, Wolfgang degué de compondre el *Finale* en Re Major K⁶111a/KV 120, juntament amb l'obertura per a *Ascanio in Alba*, la *Simfonia en Do major* KV 96/K⁶ 111b, i el *Divertimento en Mi bemoll major* per a 2 clarinets, 2 trompes i corda, KV 113; una altra obra, el *Divertimento en Mi bemoll major* K⁶/KV 113, pogué formar part del «Grande Concerto» celebrat el 22 de novembre, a casa d'Albert Michael von Mayr, fill menor del tresorer imperial Johann Adam Mayr. Altrament, segons anota Alberto Basso, el 16 de novembre Wolfgang rebé l'oferta d'entrar al servei de l'arxiduc Ferdinando, a la cort de Milà; però la mare de Ferdinando —l'emperadriu Maria-Teresa— barrà el pas a aquesta possibilitat¹⁶.

12. *Id.*, *Ibid.*, p. 88, col. a.

13. *Id.*, *Ibid.*, p. 89, col. a. Són molt importants les cartes de Hasse a Giammaria Ortes, que Basso publica a la p. 89.

14. *Id.*, *Ibid.*, p. 90, col. b.

15. *Id.*, *Ibid.*, p. 95, col. b.

16. *Id.*, *Ibid.*, p. 96.

El 5 de desembre surt de Milà, i d'allí, a través de Verona, Trento, Bressanone, Innsbruck i Wörgl, arriba a Salzburg la tarda del diumenge 15 de desembre de 1771.

* * *

El tercer i darrer viatge, entre el 24 d'octubre de 1772 i el 13 de març de 1773, s'inicia amb l'itinerari de sortida acostumat: Salzburg, St. Johann in Tirol, Innsbruck, Hall in Tirol [Solbad Hall in Tirol], on Wolfgang fa un concert a l'orgue de la Damenstiftskirche el dia 26; continuen per Bressanone, Bolzano, on comença a escriure el *Quartet en Do major* K⁶ 134a/KV 155. Segueixen per Trento, Rovereto, Ala, Verona, Brescia i Milà. Des del 5 de novembre Wolfgang es dedica a la composició dels recitatius, dels cors i de l'obertura de *Lucio Silla*, de la qual s'inicien els assaigs el 12 de desembre; el 18 són hosts del comte Carlo Giuseppe Firmian, on celebren el nomenament de cardenal del seu germà Leopold Ernst Firmian, príncep-bisbe de Passau. Durant els dies 21-23 del mateix mes protagonitzen un concert diari a la residència Firmian. Després de l'assaig general del dia 24, el dissabte 26 tingué lloc l'estrena, al Regio Ducal Teatro de Milà, de l'òpera *Lucio Silla*, de la qual se'n feren altres 26 reposicions durant la temporada. Alberto Basso registra, tanmateix, les obres compostes per Wolfgang des de finals de 1772 a l'inici de 1773: són els quartets de corda en *Do major* (K⁶/KV 157), en *Fa major* (K⁶/KV 158), en *Si bemoll* (K⁶/KV 159) i en *Mi bemoll major* (K⁶/KV 160).

A començaments de l'any 1773, Wolfgang rep del comte Carlo Ercole di Castelbarco

[...] un orologio d'oro con una bella catena d'oro cui sono appesi un portaritratti e una lanterna in oro¹⁷.

Després de l'estrena del motet *Exultate, jubilate* (K⁶ 158a/KV 165), compost expressament per al sopranista Venanzio Rauzzini, a l'església de St. Antoni, el dia 17 de gener, i d'haver assistit a dues representacions de *Sismano nel Mogol*, de Giovanni Paisiello, Wolfgang acaba, a començaments de març, la composició del *Divertimento en Si bemoll major* per a 10 instruments d'alè K⁶ 159b/KV 186). Els Mozart emprenen la fi del viatge, sortint de Milà probablement el 3 de març, i seguint la ruta de Brescia, Verona, Ala, Rovereto, Trento, Bressanone, Vipiteno, Innsbruck i Wörgl, arriben a Salzburg el 13 de març de 1773.

* * *

Un suplement de l'apèndix I és destinat a la iconografia dels mapes (*carte di viaggio*), amb sis documents cartogràfics de 1695, 1771 i 1773 (p. 101-108). L'apèndix II és un prospecte cronològic dels viatges, amb expressió de les dates, els llocs i els allotjaments (p. 109-119). L'apèndix III és destinat a les *Poste* (correus), segons la *Guida d'Italia in posta. Nuova edizione. Con li cambiamenti nelle poste*. Torino, 1776. (p. 121-123).

Apèndix IV: *Resconto delle feste per le nozze di Ferdinando d'Austria e Maria Beatrice d'Este*. Milano, 15-30 ottobre 1771 (p. 125-135).

Apèndix V: *Composizioni realizzate da Mozart in Italia*, 38 obres des de 1770 a 1773 (p. 137-147).

Apèndix VI: *Opere teatrali alla cui rappresentazione Mozart ha assistito durante i viaggi in Italia*. 17 obres, des del 3 de gener de 1770 fins al 30 de gener de 1773 (p. 143-147).

Apèndix VII: *Concerti ed esibizioni pubbliche o private di Mozart in Italia*. 37 concerts, des del 25 de gener de 1770 fins al gener de 1773 (p. 149).

Iconografia: *I viaggi e le feste*; 8 reproduccions en color i en blanc i negre, 1750-1790 (p. 151-161).

17. *Id.*, *Ibid.*, p. 98, col. b.

PARTE II

Lettere e appunti di viaggio». Edició crítica en italià, amb anotacions d'Alberto Basso, de les 123 cartes relatives als viatges dels Mozart a Itàlia, mantenint la numeració i la disposició tipogràfica de l'edició crítica original: *Mozart, Briefe und Aufzeichnungen*: MBA. (p. 163-183). Es tracta del veritable *corpus*, que conté les cartes de Wolfgang i de Leopold; la traducció italiana no ha consistit només en el trasllat a una altra llengua, sinó que ha permès introduir-hi nombroses notes, recollides tant a l'edició alemanya, com també les afegides per Alberto Basso, moltes de les quals són inèdites, i es relacionen amb les veus del Dizionario. Han col·laborat en la confecció d'aquest apartat Marina Caracciolo, Clelia Parvopassu i Giangiorgio Stragni.

- **Iconografia:** *Luoghi*; 44 reproduccions en color i en blanc i negre del segle XVIII (p. 286-334).
- **Iconografia:** *Personae*; 39 reproduccions en color, en blanc i negre, de diverses personalitats de les arts i de la política (p. 335-364).

PARTE III

Dizionario. Recopilació de veus a càrrec d'Alberto Basso, Alberto Rizzuti, Clelia Parvopassu, Diego Ponzio, Giangiorgio Stragni, Linda Govi, Luca Mortarotti, Marina Caracciolo, Paola Salvadeo i Sabrina Saccomani. Totes les veus estan relacionades directament amb els viatges dels Mozart a Itàlia, amb expressió de totes les notícies de caràcter històric, artístic, musical i biogràfic que s'hi relacionen.

- a) *Dizionario de Luoghi* (p. 371-475).
- b) *Dizionario delle persone* (p. 477-679).

Clou l'obra l'*Indice dei nomi*, on són esmentats tots els que apareixen a cadascuna de les parts de l'obra (p. 683-706, a tres columnes).

* * *

Com diu Alberto Basso en la *Premessa* inicial, el viatge a Itàlia esdevingué un veritable pelegrinatge, símbol del reclam que atia els diversos viatgers europeus a conèixer [...] *quella scompaginata e disarticolata suddivisione della penisola in più stati*..., que constituïa el punt d'interès

[...] per quanti intendevano valicare le Alpi e conoscere le bellezze dell'Italia, lo stile di vita e i costumi delle genti che la popolavano, la sue antiche e solenni vestigia, le città e le opere d'arte in esse ospitate: al *Grand Tour* —e «grande», per consolidata convenzione, era unicamente quello compiuto in Italia— si erano votate frote di viaggiatori¹⁸.

Però també hi havia d'altres interessos, que traspassaven l'avesat signe cultural i contemplatiu, i que acomplien amb un punt de relació més concret, especialment en l'establiment de vincles polítics, comercials, científics, artístics i, fins i tot, laborals. Leopold Mozart es decantà per aquest darrer:

[...] Leopold Mozart prese la decisione, per altro da tempo maturata, di tentare la sorte in Italia, dopo avere percorso le strade di mezza Europa transcinando con sé l'intera famiglia: era in giuoco il futuro stesso del prodigioso suo figliolo¹⁹.

El treball dut a terme per Alberto Basso i els seus col·laboradors de l'Istituto per i Beni Musicali in Piemonte ha consistit no només a reunir la ingent documentació mozartiana en relació amb els viatges a Itàlia; calia palesar el pes específic que Leopold i Wolfgang encreuaren

18. *Id.*, *Ibid.*, *Premessa*, p. IX.

19. *Id.*, *Ibid.*, p. IX.

amb l'ambient geogràfic, humà i artístic del país. Per això,

[...] Si possono riconoscere quelle caratteristiche della *Wanderung* e della *Wanderlust* così care alla cultura tedesca al punto da fare della peregrinazione, intesa come passaggio obbligato per la formazione dell'individuo, ma anche come incontentibile piacere nell'allontanarsi dai confini della casa e della patria per meglio conoscere il mondo e sé stessi, una modalità necessaria e nobilitante dell'esistenza²⁰.

Cal felicitar-nos per la publicació d'aquest important volum, que esdevé imprescindible per entendre el paper essencial de la vinculació dels Mozart amb Itàlia, en uns anys decisius per a la formació musical i humana de Wolfgang. La validesa del treball no acaba aquí; gràcies a la recerca duta a terme, hom ha pogut no només articular precioses informacions disperses, sinó àdhuc recollir moltes altres dades que serviran per aprofundir, en un futur, en les llacunes que encara hi ha sobre aquest interessant tema.

Francesc Bonastre

20. *Id.*, *Ibid.*, p. X.

La misa policoral en Catalunya en la segunda mitad del siglo XVII.

Introducción, estudio y transcripción de Francesc Bonastre.

Colección Monumentos de la Música Española, Vol. LXXIII.

Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas; Institución

«Milà i Fontanals»; Departamento de Musicología, 2005, (351 p.).

ISBN 84-00-08397-0

Si bien la técnica de composición policoral no es una creación barroca, el cultivo que los compositores barrocos hacen del policoralismo consigue conducirlo a límites insospechados para los Palestrina, Di Lasso o Victoria. En este sentido, los Gabrielli y sus obras compuestas para la Venecia de finales del siglo XVI resultan altamente aleccionadoras. La policoralidad alcanza un importante florecimiento en la España de la segunda mitad del

siglo XVII, como resultado de la madurez alcanzada tras el profuso cultivo de la escritura de música sacra a ocho o más voces por parte de los compositores de la Real Capilla de Felipe II y Felipe III. Y es que, como afirma López Calo, parece claro que la técnica policoral en nuestro país se usaba preferentemente para las grandes formas en latín, misas y salmos, además de para algunos motetes¹ e himnos en latín y para los villancicos de

1. Un hermoso ejemplo puede ser el motete «Oh, admirable Sacramento» de Carlos Patiño (1600-1675), el villancico del mismo autor «Óiganme todos», o su *Magnificat*, obras todas ellas a 8 voces, que han sido estudiadas y transcritas por Lothar Siemens y grabadas en el disco compacto *Obras de Carlos Patiño (1600-1675)*, dentro de la colección «Patrimonio Musical Hispano» de la SEdeM, en 2000. La obra de Patiño está siendo editada por L. Siemens, que ya ha publicado un volumen con el Instituto de Música Religiosa de la Diputación Provincial de Cuenca, 1986, y sus *Magnificat para dos y tres coros*, Madrid: SEdeM, 1999.